

Giáo dục Phật giáo "từ truyền đạt giáo lý đến đồng hành cùng Gen Z"

ISSN: 2734-9195 14:35 26/08/2026

Nếu giáo dục Phật giáo chỉ chạy theo thuật toán, lượt xem và sự "viral", Phật giáo có thể thu hút được sự chú ý nhưng chưa chắc tạo ra sự chuyển hóa.

Trong bối cảnh Internet, mạng xã hội, trí tuệ nhân tạo và kinh tế số đang trở thành một phần không thể tách rời của đời sống, giáo dục Phật giáo trước thế hệ Gen Z đứng trước yêu cầu phải đổi mới mạnh mẽ về phương pháp.

Thế hệ mới - môi trường giáo dục mới

Gen Z trưởng thành trong môi trường xã hội rất khác với các thế hệ trước. Internet, điện thoại thông minh, mạng xã hội và trí tuệ nhân tạo không chỉ là những công cụ hỗ trợ, mà đã trở thành một phần cấu thành đời sống, cách giao tiếp, tiếp nhận thông tin và hình thành nhận thức của người trẻ.

Hình minh họa. Nguồn: Internet

Theo số liệu được công bố, cuối năm 2025 Việt Nam có 85,6 triệu người sử dụng Internet, tương đương 84,2% dân số; người dùng mạng xã hội đạt 79 triệu, tương đương 77,6% dân số. Khoảng 92,3% người sử dụng Internet tại Việt Nam sử dụng ít nhất một nền tảng mạng xã hội. Những con số này cho thấy không gian mạng đã trở thành một bộ phận của đời sống xã hội thực, chứ không còn đơn thuần là một “thế giới ảo”.

Điều đó đặt ra câu hỏi quan trọng đối với giáo dục Phật giáo: làm thế nào để giáo pháp đến được với một thế hệ đang tiếp nhận tri thức thông qua mạng xã hội?

Đây không chỉ là vấn đề truyền thông hay hoằng pháp, mà sâu xa hơn là vấn đề phương pháp giáo dục Phật giáo.

Nếu giáo dục Phật giáo vẫn chủ yếu dựa trên mô hình “người dạy truyền đạt - người học tiếp nhận”, trong khi Gen Z có xu hướng đặt câu hỏi, tìm kiếm thông tin từ nhiều nguồn và mong muốn được tham gia vào quá trình hình thành tri thức, khoảng cách giữa giáo pháp và người trẻ ngày càng gần hay có thể ngày càng xa ?

Giáo dục Phật giáo không phải là áp đặt người trẻ

Một trong những điểm cần thay đổi trước hết là tư duy giáo dục. Giáo dục Phật giáo đối với Gen Z không nên bắt đầu bằng việc phán xét rằng người trẻ ngày nay “cái tôi lớn”, “thiếu kiên nhẫn”, “thích tự do” hay “xa rời truyền thống”. Những nhận xét ấy có thể phản ánh một phần thực tế, nhưng nếu chỉ nhìn Gen Z như một “vấn đề cần sửa chữa”, giáo dục sẽ khó tạo ra đối thoại.

Phật giáo không phủ nhận cá nhân, nhưng cũng không tuyệt đối hóa cái tôi. Vì vậy, giáo dục Phật giáo có thể bắt đầu bằng việc tôn trọng cái tôi của người trẻ, nhưng giúp họ nhận diện giới hạn của cái tôi.

Hình minh họa. Nguồn: Internet

Người trẻ có quyền đặt câu hỏi, có quyền tranh luận, có quyền không đồng ý với người lớn và có quyền lựa chọn con đường của mình.

Giáo dục Phật giáo cần giúp họ đi thêm một bước: Nếu cái tôi bị tổn thương thì điều gì xảy ra? Nếu người khác không công nhận mình thì mình có còn bình an hay không? Vì sao một bình luận trên mạng có thể khiến mình tức giận? Vì sao ta lại trao quyền điều khiển tâm mình cho một người xa lạ?

Từ những câu hỏi rất gần với đời sống ấy, người trẻ có thể từng bước tiếp cận những vấn đề căn bản của Phật học về ái, thủ, vô minh, chấp ngã, khổ đau và con đường chuyển hóa.

Mục tiêu của giáo dục không phải là bắt Gen Z thay đổi theo người lớn, mà là giúp người trẻ tự mình nhận ra điều cần thay đổi nơi chính mình.

Đó là giáo dục bằng trí tuệ thay vì giáo dục bằng áp đặt.

Từ “dạy Gen Z” sang “đối thoại với Gen Z”

Sai lầm có thể xuất hiện trong giáo dục không hẳn nằm ở nội dung mà nằm ở tư thế của người truyền đạt.

Nếu người lớn luôn đứng ở vị trí “người biết”, còn Gen Z là “người chưa biết”, cuộc đối thoại rất khó bắt đầu.

Với tinh thần giáo hóa của đức Phật, phương pháp giáo dục cần hướng tới sự phù hợp với từng đối tượng, từng hoàn cảnh và từng căn cơ. Một bài pháp thoại dành cho người cao tuổi không thể giống một chương trình dành cho sinh viên; một khóa tu cho thiếu niên không thể giống một buổi học dành cho Phật tử lâu năm.

Cũng vậy, giáo dục Phật giáo cho Gen Z không thể đơn giản là đưa nguyên mô hình giáo dục của thế hệ trước lên môi trường số.

Điều cần thay đổi là phương pháp tiếp cận, không phải áp đặt mà là đối thoại, không phải phán xét mà là lắng nghe, không phải nuông chiều mà là đồng hành, không phải bắt người trẻ tin ngay mà tạo điều kiện để họ tự mình quan sát, trải nghiệm và nhận ra.

Đây chính là tinh thần của giáo dục Phật giáo lấy trí tuệ, trải nghiệm và chuyển hóa làm trung tâm.

Không gian mạng - “trường học tâm thức”

Nếu giáo dục đạo đức và nhân cách của người trẻ ngày càng diễn ra trên không gian mạng, thì giáo dục Phật giáo cũng không thể đứng ngoài môi trường ấy.

Một lượt thích, một bình luận, số lượng người theo dõi hay hình ảnh được xây dựng trên mạng xã hội có thể trở thành những thước đo giá trị bản thân. Người trẻ có thể bị cuốn vào so sánh, cạnh tranh, nhu cầu được công nhận hoặc những nội dung kích động cảm xúc.

Đây chính là một môi trường quan trọng để Phật giáo phát huy giá trị của chính niệm.

Từ việc sử dụng mạng xã hội, người trẻ có thể được hướng dẫn thực tập chính niệm trong đời sống số: biết dừng lại trước khi phản ứng, biết quan sát cảm xúc, biết kiểm chứng thông tin, biết chịu trách nhiệm với lời nói và hình ảnh mình chia sẻ.

Muốn giáo dục Phật giáo có sức sống đối với Gen Z, có lẽ không nên bắt đầu bằng việc yêu cầu người trẻ thuộc lòng thật nhiều khái niệm.

Hãy bắt đầu từ những câu hỏi mà họ thực sự quan tâm.

Hình minh họa. Nguồn: Internet

Tình yêu và đổ vỡ. Áp lực học tập và thành tích. Lựa chọn nghề nghiệp. Thất nghiệp. Quan hệ với cha mẹ. Cô đơn. Khủng hoảng bản thân. Tiền bạc. Danh tiếng. Tiêu dùng. Mạng xã hội. Thành công và thất bại. Sự mất mát và cái chết.

Từ những vấn đề ấy, giáo dục Phật giáo có thể dẫn người trẻ đi sâu hơn vào vô thường, duyên khởi, nghiệp, từ bi, chính niệm, vô ngã và con đường chuyển hóa khổ đau.

Đó là cách đi từ đời sống vào giáo pháp, thay vì yêu cầu người trẻ phải hiểu hết giáo lý rồi mới được đặt câu hỏi về đời sống.

Một nền giáo dục Phật giáo có sức thuyết phục không chỉ giúp người trẻ “biết Phật pháp”, mà quan trọng hơn là giúp họ sống tốt hơn nhờ Phật pháp.

Công nghệ có thể thay đổi, Chính pháp không thay đổi

Trong bối cảnh chuyển đổi số, giáo dục Phật giáo cần tận dụng những phương tiện mà Gen Z đang sử dụng.

Video ngắn, podcast, mạng xã hội, đồ họa, khóa học trực tuyến, ứng dụng số và trí tuệ nhân tạo có thể trở thành những phương tiện hỗ trợ giáo dục và hoằng pháp.

Nếu giáo dục Phật giáo chỉ chạy theo thuật toán, lượt xem và sự “viral”, Phật giáo có thể thu hút được sự chú ý nhưng chưa chắc tạo ra sự chuyển hóa.

Phương tiện có thể thay đổi, nhưng mục tiêu giáo dục Phật giáo không thay đổi: giúp con người giảm khổ, tăng trưởng trí tuệ, nuôi dưỡng lòng từ bi và sống có trách nhiệm.

Hãy để người trẻ tham gia xây dựng nội dung truyền thông Phật giáo; thực hiện podcast, video, đồ họa và các sản phẩm giáo dục số; tham gia các dự án cộng đồng; đặt câu hỏi và phản biện những phương thức chưa phù hợp.

Khi người trẻ được trao trách nhiệm, họ không chỉ là người tiếp nhận giáo pháp mà còn trở thành người góp phần đưa giáo pháp đến với chính thế hệ của mình.

Giá trị của giáo dục Phật giáo nằm ở khả năng giúp con người quay trở về quan sát chính mình.

Thay vì bắt người trẻ im lặng, hãy giúp họ biết lắng nghe chính mình.

Thay vì phán xét cái tôi, hãy giúp họ nhận diện cái tôi.

Thay vì bắt họ tin, hãy tạo điều kiện để họ tự mình thấy.

Thay vì chỉ dạy họ những điều nên làm và không nên làm, hãy giúp họ hiểu nguyên nhân của khổ đau và tự trải nghiệm con đường chuyển hóa.

Trong những thập niên tới, câu hỏi đặt ra cho Phật giáo Việt Nam không chỉ là: *“Làm thế nào để Gen Z đến với Phật giáo?”*

Câu hỏi sâu sắc hơn phải là: *“Giáo dục Phật giáo cần đổi mới như thế nào để người trẻ có thể tìm thấy trong giáo pháp trí tuệ để hiểu mình, từ bi để hiểu người và phương pháp để sống an lạc giữa thế giới đang ngày càng biến đổi?”*

Nếu tìm được câu trả lời, giáo dục Phật giáo sẽ không chỉ thích ứng với Gen Z, mà còn góp phần hình thành một thế hệ trẻ có trí tuệ, có lòng từ bi, có năng lực tự chủ và có trách nhiệm với cộng đồng.

Đó mới là ý nghĩa sâu xa của việc đưa Phật pháp đến với thế hệ trẻ.

Tác giả: **Nguyễn Vững**